Κατερίνα Δ. Σχοινά

Από τη μικρή στη μεγάλη Ιστορία

Νόρα Πυλόρωφ-Προκοπίου

«Η ανάσα στο σβέρκο», μυθιστόρημα

Ψυχογιός, Αθήνα 2011

Σελ. 488

Αν το πολυδιαβασμένο προηγούμενο μυθιστόρημα « Το Διαμαντένιο Άλφα» της Νόρας Πυλόρωφ Προκοπίου μπορούσε να αναγνωσθεί ως μυθιστόρημα του Χώρου, το νέο της έργο, υπό τον τίτλο «Η ανάσα στο σβέρκο», μπορεί να διαβαστεί ως μυθιστόρημα του Χρόνου. Εδώ δηλαδή δεν πρωταγωνιστεί μια παλίμψηστη, από τις ιστορικές επιστρωματώσεις, πόλη, όπως συνέβαινε με την Θεσσαλονίκη του προηγούμενου έργου, καθώς η γεωγραφία του νέου μυθιστορήματος διευρύνεται, ακολουθώντας το εκτεταμένο άνυσμα του Χρόνου.

Το έργο ξεκινά από την φαραωνική Αίγυπτο του 14ου αιώνα π.Χ., για να συναντήσει την νεότερη Ιστορία, φτάνοντας μέχρι τη μεταδικτατορική Ελλάδα. Η σημαντικότερη ιστορική στάση του έργου επιχειρείται στον Ισπανικό Εμφύλιο και το τάγμα των 385 Ελλήνων εθελοντών που συμμετείχε σε αυτόν. Μέσω της μικροϊστορίας του αγωνιστή Αρίστου, διωγμένου από τις Ισπανικές Ταξιαρχίες, στιγματισμένου από το κόμμα ως αναρχικού υπό την επιρροή του Ντουρούτι, διπλά εξόριστου στον Αι-Στράτη, σαρκίου εξοντωμένου στους 35 βαθμούς υπό το μηδέν του Σιβηρικού χειμώνα και των καταναγκαστικών έργων, μελλοθάνατου στο στρατόπεδο Παύλου Μελά, κρεμασμένου επί 5 μέρες απ'το χαλκά στο ταβάνι και βοηθού των Εγγλέζων στην Κρήτη για τη φυγάδευσή τους στην Μ.Ανατολή, καταδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο γράφεται η Ιστορία: «Έχουμε μικρές ιστορίες που πονάνε, φωλιασμένες μέσα στη μεγάλη Ιστορία που υφάνθηκε από μίσος, φανατισμό, βιαιότητα και πολλά λάθη».

Στην μεγάλη Ιστορία εγγράφεται και η ιστορία της ζωής της αινιγματικής Λόης, κόρης του Αρίστου, η οποία παλεύει να διεκδικήσει μια ελευθερία που στερήθηκε λόγω μιας αδυσώπητης κυτταρικής μοίρας. «Ούτε μαύρη ούτε λευκή», γκρίζα και ξένη προς όλους και προς τον εαυτό της, «παραδέρνει σ'ένα λαβύρινθο από αλήθειες και ψέματα», φοβάται την δύναμη της αγάπης, τους κραδασμούς του έρωτα, βασανίζει και βασανίζεται, παλεύοντας με την ανάσα στο σβέρκο ενός εφιαλτικού κτήνους που σκότωσε και τη μητέρα της. Το πρόσωπο της Λόης παρουσιάζεται μέσω πολλαπλών ειδώλων, εν είδει καλειδοσκοπίου: η Λόη μοιραία γυναίκα, η Λόη να αίρει το βάρος της οικογενειακής κληρονομιάς, η Λόη πληγωμένο κορίτσι, η Λόη τρίτο πρόσωπο και «πουτανομπεμπέκα», η Λόη στις καντίνες, η Λόη στις δάφνες της συγγραφικής δόξας ή φορώντας το πρόσωπο της αρχαίας Αιγύπτιας Ακεναθών είναι σαφώς ένα πλάσμα «αλλόμορφο και αλλότροπο», που εναλλάσσει προσωπεία για να κρύψει τις ρωγμές, μάλλον πρώτα από τον ίδιο του τον εαυτό, και που αναζητά τη λύτρωσή του μέσα από την ολοκλήρωση του πατρικού πορτραίτου. Λόη από το Θεολογία, μεταξύ αμαρτίας και αγιότητας, αντιφατική σαν τον πατέρα Αρίστο, άριστο αρωγό των πασχόντων αλλά και δήμιο της ίδιας του της οικογένειας. Οι οικογένειες στη γραφή της Προκοπίου κατασπαράσσουν, μεγαλώνουν ορφανά παιδιά με γονείς σκιές που ανασαίνουν εφιαλτικά στο σβέρκο των γόνων τους.

Γύρω από τα δύο αυτά πρόσωπα δημιουργείται, με δημοκρατικό τρόπο, ένας συγκλονιστικός κόσμος από πρωταγωνιστές και δευτεραγωνιστές, που ξεδιπλώνουν τις δικές τους ιστορίες. Είναι κι αυτοί άνθρωποι σάρκινοι, βασανισμένοι στο βάθος από την τύχη, την Ιστορία, τα λάθη τους ή τα κληρονομημένα οικογενειακά αμαρτήματα, άλλοτε επιτιθέμενοι, αλλά πρωτίστως αμυνόμενοι. Έτσι,

στο έργο διασταυρώνονται ετερόκλητες κι ενίοτε αντιμαχόμενες φωνές, διαμορφώνοντας ένα δίπολο, όπου η ανθρωπιά και η αυτοθυσία συνυπάρχουν με το μίσος και την βία, συχνότερα, μάλιστα, εντοπισμένα στο ίδιο πρόσωπο. Το έργο γίνεται ένα γοητευτικό πεδίο πολυγλωσσισμού, που αντανακλά το ηχητικό βάθος της κοινωνικής ετερογλωσσίας και το πλήθος των κοινωνικών και ιδεολογικών προοπτικών, προσφέροντας στον αναγνώστη διαφορετικά σημεία θέασης του κόσμου και ενορχηστρώνοντας μια συμφωνία ετερόκλητων ήχων ή, περισσότερο, κοινωνικών αποήχων.

Προκειμένου να αποδοθεί επαρκέστερα αυτός ο πολυγλωσσισμός, η Προκοπίου μετέρχεται ποικίλα λογοτεχνικά είδη και τρόπους, υιοθετώντας μια μοντέρνα γραφή, που διαρρηγνύει τα ειδολογικά στεγανά. Έτσι, άλλοτε το παρελθόν φωτίζεται με ατάκτως ερριμμένες οικογενειακές φωτογραφίες που σχολιάζουν άνθρωποι εμπλεκόμενοι στις οικογενειακές ιστορίες των ηρώων· άλλοτε ο επιστολικός λόγος της απουσίας φέρνει στο φως άγνωστες πτυχές ζωής, ενώ, λογοτεχνικά και μη, κειμενικά είδη αποκαλύπτουν βαθιά κρυμμένα συναισθήματα: ερωτικά ποιήματα της αρχαίας Αιγύπτου, στίχοι του Λόρκα ή λαϊκά τραγούδια εξομολογούνται πάθη, ίδιας υφής και έντασης με εκείνα που εκχειλίζουν από παραληρηματικούς εσωτερικούς μονολόγους, βγαλμένους από τα σπλάχνα της Λόης. Λυρικοί θύλακες απαλύνουν την ρεαλιστική σκληρότητα της πεζολογικής φόρμας, ενώ δεν είναι λίγες οι δραματικές συγκρούσεις που επιζητούν την αναπαράστασή τους σε μια θεατρική σκηνή.

Σε μια εποχή ατομικής και συλλογικής περισυλλογής, όπως είναι αυτή που διανύουμε εσχάτως, τέτοια βιβλία φαίνονται πολύτιμα. Το μυθιστόρημα της Προκοπίου υποδεικνύει στον αναγνώστη λυτρωτικές αυτογνωστικές απόπειρες και τον ενθαρρύνει στην απαραίτητη αναμέτρηση με την Ιστορία, προσωπική και συλλογική.

Κατερίνα Δ. Σχοινά